

УДК 373.3.091.12.011.3 – 051:069.1

*Сузанна Волошин, аспірант кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У СПЕКТРІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті висвітлено інноваційну спрямованість педагогічної діяльності вчителя початкової школи у спектрі використання музейної педагогіки, акцентовано увагу на перевагах освітнього процесу початкової школи із використанням елементів музейної педагогіки; розкрито форми музейної педагогіки; зосереджено увагу на освітню діяльність музею, їх напрямів діяльності та види діяльності учнів у спектрі використання музейних експонатів. Також визначено низку завдань, які стоять перед початковою школою з метою використання освітнього потенціалу музейної педагогіки. Проаналізовано сучасну модель музейно-педагогічного процесу початкової школи.

Ключові слова: педагогічна діяльність, інноваційна спрямованість, вчитель початкової школи, музейна педагогіка.

Лит. 15.

*Сузанна Волошин, аспірант кафедри педагогіки і методики начального образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

ИННОВАЦИОННАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В СПЕКТРЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЗЕЙНОЙ ПЕДАГОГИКИ

В статье освещено инновационную направленность педагогической деятельности учителя начальной школы в спектре использования музейной педагогики, акцентировано внимание на преимуществах образовательного процесса начальной школы с использованием элементов музейной педагогики; раскрыто формы музейной педагогики, сосредоточено внимание на образовательную деятельность музея, их направлений деятельности и виды деятельности учеников в спектре использования музейных экспонатов. Также определен ряд заданий, которые стоят перед начальной школой с целью использования образовательного потенциала музейной педагогики. Проанализировано современную модель музейно-педагогического процесса начальной школы.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, инновационная направленность, учитель начальной школы, музейная педагогика.

*Suzanna Voloshyn, Postgraduate Student of the Pedagogy and Methods of Primary Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

THE INNOVATIVE ORIENTATION OF THE PEDAGOGICAL ACTIVITY OF TEACHER OF PRIMARY SCHOOL IN THE SPECTRUM OF USING THE MUSEUM PEDAGOGY

The article deals with the innovative orientation of pedagogical activity of teacher of the primary school in the spectrum of using the museum pedagogy. The author accentuates an attention at the advantages of the educational process of primary school using the elements of museum pedagogy, and discloses the forms of museum pedagogy. The author distinguishes the row of patriotic qualities of students, such as: positive attitude to the national values, the regional and national consciousness, an involvement and responsibility for the historical and cultural heritage of sense of pride of school, countrymen, and the people in the context of using the educational potential of museum collection. The author concentrates an attention on the educational activity of museum, the directions of activity and the types of activity of students in the spectrum of using the museum-pieces. A number of tasks that stand before the initial school with the aim of using the educational potential of museum pedagogics is also certain, in particular harmonization of development of creative personality, the creation of in-developing environment, and creation of new museum audience, the development of abilities to expound the evaluative judgements, preservation of traditions, return to the native spiritual values, expansion of space of museum, activation of activity of students, bringing the parents to the museum pedagogics. The attention is accented on the forms of museum pedagogics, in particular to methodology of realization of excursion work, the introduction of project technology, and also row of unconventional lessons with bringing in of museum pedagogics. The author analyzes the modern model of museum-pedagogical process of primary school.

Keywords: the pedagogical activity, the innovative orientation, a teacher of primary school, the museum pedagogy.

Постановка проблеми. Сьогодні проблема оновлення змісту освіти, зокрема початкової, її модернізація засобами краєзнавства набуває особливої актуальності, оскільки відбувається усвідомлення та переосмислення національних особливостей власної історії. В умовах реформування сучасної початкової школи постає питання щодо нових підходів до організації та змісту навчальної діяльності учнів. Цю проблему, як зазначає низка науковців, може вирішити музейна педагогіка шляхом залучення учнів до дослідницько-збиральницької діяльності із використанням сучасних інноваційних технологій [4; 8].

Перехід до демократичного процесу навчання спричинив нові Державні стандарти загальної середньої освіти, в тому числі й Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений Міністерством освіти і науки України в 2011 р. [5]. Згідно з ним змін зазнали навчальні плани, програми і відповідно – шкільні підручники та навчально-методичні посібники.

Враховуючи соціально-економічний та культурно-освітній стан суспільства на сьогодні і є актуальним питання інноваційної спрямованості педагогічної діяльності вчителя початкової школи. З цією метою широко впроваджується інноваційна освітня технологія “музейна педагогіка”, мета якої спрямована на створення відповідного музейного середовища як засобу формування національної свідомості, духовного розвитку молодших школярів. З метою реалізації особистісно орієнтованого навчання засобами музейної педагогіки активно реалізуються завдання духовно-патріотичного виховання учнів початкової школи шляхом залучення їх до вивчення та збереження історико-культурної спадщини рідного краю.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Освітні функції музейної педагогіки у навчально-виховному процесі школи висвітлені сучасним науковцем І. Барановською [1]. Проблему використання музейно-освітніх технологій у початковій школі, у дошкільному навчальному закладі розкрито науковцями І. Личак [8], О. Товкач [13], Г. Шевченко [15]. Питання музейної педагогіки як перспективного напрямку в сучасній системі національної освіти показують у своїх наукових доробках Т. Вайнберг, Я. Хавіна [2]. Історію та сучасність українського музею при навчальному закладі проаналізовано Л. Гайдою [3]. Роль навчального середовища в реалізації музейних педагогічних програм і проектів розкривають О. Караманов [7], О. Любич [9]. Педагогічні засоби реалізації музейної педагогіки

у позашкільних навчальних закладах проаналізовано Г. Сеньківською [12].

Мета статті – розкрити важливість інноваційної спрямованості педагогічної діяльності вчителя початкової школи у спектрі використання музейної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Ми поділяємо думку сучасних науковців в тому, що з метою здійснення ефективності навчання музей стає містком через відродження в майбутнє українського народу [1]. З цією метою використовуються активні форми залучення учнів до вивчення, дослідження та збереження історико-культурної спадщини українського народу, під час проведення яких в учнів формується громадянське мислення, розуміння місця і ролі українського народу та світової цивілізації крізь долю родини, близьких, знайомих, формується осмислення вагомих історичних подій. У зв'язку з цим, варто зауважити, сучасними науковцями виокремлено цілу низку патріотичних якостей учнів початкової школи у контексті використання освітнього потенціалу музейної збірки:

- позитивне ставлення до національних цінностей;
- регіональна та національна свідомість;
- причетність та відповідальність за історико-культурну спадщину;
- почуття гордості за свою школу, земляків, свій народ;
- збагачення морального досвіду на місцевих традиціях тощо [3].

Як бачимо, при пізнанні духовної та матеріальної культури, історії краю в учнів початкової школи формується основа їх духовного світу, укладається система їх духовних цінностей. Значаємо, що освітні завдання початкової школи є тісно пов'язані з освітньою діяльністю музеїв, оскільки, формуючи гармонійну, всебічно розвинену та творчу особистість, здійснюється актуалізація цінностей минулого в сучасній культурі шляхом створення інноваційних освітніх моделей взаємодії між школою і музеєм, впроваджується модернізація форм та методів навчання, відбувається розуміння простору музею як центру формування патріотичних почуттів учнів початкової школи.

З огляду на використання освітнього процесу музейної педагогіки перед початковою школою постають такі завдання:

- гармонізація розвитку творчої особистості;
- створення предметно-розвивального середовища;
- створення нової музейної аудиторії;
- розвиток вмінь висловлювати оцінні суження;

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У СПЕКТРІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

- збереження традицій, повернення до споконвічних духовних цінностей;
- розширення простору музею;
- активізація рефлексивної діяльності учнів;
- залучення батьків до музейної педагогіки.

Ми виокремлюємо особливості музейних елементів – участь у їх створенні учнями та батьками, оскільки їх дослідницько-пошукова робота поповнюється виготовленням малюнків, ілюстрацій, додаткових матеріалів тощо. Учні виступають не пасивними спостерігачами, а співавторами, співтворцями експозицій, так як можуть самі міняти експонати та переставляти їх місцями. Такими співтворцями виступають і члени родин учнів – батьки, бабусі, дідусі.

Отже, шкільний музей виступає результатом спілкування спільної роботи вчителя, учня та їх родин, початком великого шляху людини у світ культури, впливаючи на формування особистості та виховуючи патріота своєї країни.

Сучасні науковці пропонують ознайомлювати музейні експонати із використанням інформаційно-комунікативних, ігрових, проектних та новітніх інтерактивних технологій, завдяки яким нині музеї перетворюються на “живі організми”. Варто зазначити, що головне в інтерактивному навчанні – навчати працювати в команді, прислухаючись до думки інших. Як стверджує науковець Л. Гайда, використання інтерактивних музейних уроків знімає нервову напругу, переключає увагу учнів на ключові моменти теми. Здійснюючи інтерактивну технологію, приміщення має бути підготовлене для комфортних умов роботи з метою доброзичливого сприймання інформації і думок, породження співпраці, порозуміння, реалізуючи особистісно орієнтоване навчання [3].

Здійснюючи інтерактивне навчання, важливим фактором виступає групова навчальна діяльність як активна форма взаємодії співробітництва вчителів та учнів, ведення діалогу, створення спільного пошуку як особливого навчання у рамках музею, арт-центрів та авторських виставок мистецтва. Отже, як стверджує сучасний науковець О. Караманов, сьогодні таким чином простежуються нові течії та форми взаємодії із відвідувачами, трансформується стиль ведення екскурсій та впроваджуються нові методи викладання навчального матеріалу [7].

Ми виокремлюємо і проектну технологію, яка дає можливість практично втілювати нові педагогічні ідеї та методики у контексті музейної педагогіки. Як стверджують науковці О. Товкач, Т. Вайнберг, С. Хавіна, метод проектів виступає педагогічною системою, яка має певну сукупність

взаємопов'язаних засобів і процесів, необхідних для створення організованого і цілеспрямованого впливу на формування особистості учнів. Метою створення таких творчих проектів є акцент педагогів на створення музейно-освітнього середовища в школах як джерела формування національної свідомості учнів.

Оскільки одним із завдань вчителя початкової школи є виховання в учнів почуття патріотизму – любові до своєї Батьківщини, свого народу, матері, у музеях широко проводяться нетрадиційні уроки з метою залучення учнів до вивчення та збереження історичної спадщини свого народу, що сприяє розбудові національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян української держави. Тому сьогодні актуальними стають такі нетрадиційні уроки із залученням музейної педагогіки:

- інтегровані уроки;
- уроки-конкурси, уроки-турніри, уроки-вікторини;
- інтерактивні уроки та уроки із використанням інтерактивних вправ “Мозкова атака”, “Акваріум”, “Карусель” та ін.;
- уроки-мудрості, уроки-щирості, уроки-любові, уроки історичної пам'яті;
- уроки-презентації;
- уроки із використанням фантазії: урок-казка, урок-сюрприз;
- уроки комунікативної спрямованості: урок-прес-конференція;
- уроки-театралізації;
- уроки-умовні подорожі;
- уроки-рольові ігри та ін.

Завдяки таким урокам підвищується ерудиція та знання учнів, виховується музейна культура та естетичний смак. На думку І. Личак, Г. Сеньківської, доцільно проводити такі заняття у контексті організації бесід, диспутів, експедицій, вечорів шляхом малювання з натури, тематичного та декоративного малювання, шляхом проведення бесід з образотворчого мистецтва, створення мозаїки зі скла і кольорового паперу, методом різьблення по дереві, способом випалювання тощо [8; 12]. Практика учителів-методистів доводить, що завдяки музейним урокам учні стають більш активнішими та ініціативнішими, емоційнішими та впевненішими у собі, у них зростає інтерес до театралізованих ігор, їх мовлення стає виразнішим, словниковий запас збагачується, світогляд розширюється, краєзнавчі дослідження у краї відроджуються.

Отже, за допомогою музейної педагогіки поєднуються освітні та виховні цілі уроку шляхом виховання громадянина, гуманіста, патріота [2].

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У СПЕКТРІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Ми погоджуємося із думкою сучасних науковців, зокрема, Т. Вайнберг, С. Хавіна, О. Любич в тому, що, оскільки шкільний музей є науково-дослідницькою лабораторією, посередником між дитиною, відвідувачем та низкою духовних цінностей, які він прагне передати, то уроки із використанням освітнього процесу музейної педагогіки мають такі переваги щодо ефективності:

- пояснення складної теми на простих і наочних прикладах;
- залучення учнів до проектної діяльності;
- організація дослідницької діяльності;
- формування толерантності;
- формування критичного ставлення до свого зовнішнього вигляду, поведінки тощо [2; 9].

Отже, такі форми дають можливість менше витрачати час і з більшою ефективністю вивчати навчальний матеріал.

Варто зауважити, що важливою формою втілення музейної педагогіки в освітній процес початкової школи виступає екскурсійна робота, яка сприяє:

- більш глибокому засвоєнню учнями матеріалів, пов'язаних з історичними подіями;
- розширенню і поглибленню знань учнів, зокрема краєзнавчих матеріалів;
- формуванню історичної пам'яті про минуле свого народу;
- формуванню інтересу до рідного краю.

Акцентуємо увагу на тому, що перша екскурсія в музей безпосередньо знайомить учнів з поняттям "музей", правилами поведінки у музеї, подає представлення частин експонатів. Як засвідчує науковий доробок учених, окремі музеї служать центром історико-патріотичного виховання учнівської молоді, оскільки навчальний рік у них починається з екскурсій учнів 1 класів до музеїв, а на випускному вечері одинадятикласники, прощаючись зі школою, у залі музеїв дають клятву служити Батьківщині, кладуть квіти і гірлянди слави до меморіалу тих, хто загинув за Батьківщину.

Варто зазначити, що оптимальний час, як вважає І. Личак, для проведення екскурсій повинен тривати від 1 години до 1 академічної доби, а екскурсій для школярів, не довше, як 2 – 2,5 академічні години [8].

Зауважуємо, що за змістом екскурсій поділяються на такі підгрупи:

- історико-краєзнавчі (мета – пізнання історії рідної місцевості);
- археологічні (з метою показу речових історичних джерел);
- етнографічні – розповідають про побут і звичаї різних націй;

- військово-історичні – проводяться на місцях бойової слави;

- природознавчі з екологічним напрямом;
- мистецтвознавчі екскурсії.

За способом пересування екскурсії бувають:

- пішохідні;
- транспортні.

За формою проведення екскурсій класифікують на такі види:

- екскурсія-масовка (одночасне пересування маршрутом на 10-20 автобусах);
- екскурсія-прогулянка з елементами відпочинку;
- екскурсія-концерт, присвячена музичній темі;
- екскурсія-лекція;
- екскурсія-вистава;
- екскурсія-консультація;
- екскурсія-демонстрація;
- екскурсія-урок;
- рекламна екскурсія;
- показова екскурсія;
- екскурсія пробна [8; 11].

Отже, як бачимо, екскурсії в музеях містять науково-пізнавальний та морально-виховний аспект, вони бувають оглядовими (комплексними, багатоплановими) та тематичними (однотемними). Оскільки тематичні екскурсії, що містять пізнавальну та виховну мету, є поточними і підсумковими, науковець Л. Гайда виокремлює їх види: місцями історичних подій; до історичних пам'ятників.

Сучасні науковці виокремлюють основні етапи підготовки екскурсій музейними експозиціями: вибір вчителем теми екскурсії; вивчення експозиції музею; знайомство з додатковою літературою; бесіда з учнями про зміст і завдання екскурсії; підготовка фрагментів виступів учнів у музеї; проведення екскурсії; написання творів на основі екскурсії; підбиття підсумків [3].

Екскурсійна робота містить такі завдання: розширення уявлень про зміст музейної культури; розвиток навичок сприйняття музейного мовлення.

Під час проведення екскурсій важливе місце займає наочність: предметна (натуральна), образотворча та аудіовізуальна.

Отже, як бачимо, екскурсійна методика складається з двох розділів – підготовки та проведення екскурсії. У ході підготовки екскурсії доцільно проводити консультації, зустрічі, листування з учасниками та очевидцями подій, ветеранів, діячами культури; методика проведення охоплює визначення тематики екскурсії, підготовку, проведення екскурсій експозиціями виставки та підвищення її якості [8].

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У СПЕКТРІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури дозволяє виокремити також наступні форми музейної педагогіки. Зокрема, за дослідженнями Л. Гайди, в Україні проводяться методичні семінари на тему “Дитина і музей: ростемо разом”, метою якого є знайомство з практичним досвідом та іноземними фахівцями щодо розвитку музейної справи. У рамках цього семінару презентуються освітні та спеціальні програми, проводяться майстер-класи, круглі столи, школи педагогічної майстерності тощо, здійснюється оптимальний підбір форм, методів та методичних прийомів із використанням елементів інформаційних та інтерактивних технологій.

Як засвідчують сайти Інтернету, у СЗШ № 19 м. Тернопіль є створений Музей вишиванки, на базі якого кожного року проводиться фестиваль “Як у нас на Україні”, учасники якого вишивають карту України та герби регіонів, дублюючи старовинні зразки української вишивки. Цей фестиваль покликаний виховувати в учнів любов до вишиванки як молитви без слів та української народної та естрадної пісні [14].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що підбір форм роботи залежить від напрямків діяльності музеїв: пошуково-дослідницького, збиральницького, фондowego, пам’ятно-охоронного, громадсько-корисного. Так, при організації:

- пошуково-дослідницької роботи доцільними є зустрічі з фахівцями, складання запитальників, створення літописів, підготовка творчих робіт, походи, листування, мандрівки з красознавчими завданнями, матеріалами краєзнавчих обстежень;
- експозиційної роботи – оформлення загальних та персональних виставок дітей і дорослих;
- збиральницької роботи – добір музейних предметів, їх систематизація, збереження та популяризація;
- навчальної та просвітницько-інформаційної роботи добре прислужуються уроки-екскурсії, уроки-мандрівки, уроки-диспути, виховні години на актуальну тему, вечори пам’яті, дидактичні ігри на місцевості, конкурси, вікторини, майстер-класи, розваги, турніри, інтегровані заняття, красознавчі змагання, літні профільні табори, тижні музеїв у школі, презентації музейних збірок у ЗМІ, кіноперегляди, музейні семінари краєзнавчого характеру, консультації;
- громадсько-корисної роботи – культурологічні проекти, концерти, вистави, дні відкритих дверей, зустрічі з відвідувачами, видатними людьми, відомими земляками, воїнами УПА, АТО, ветеранами праці, діячами культури, науки, мистецтва; тематичні та літературні вечори, шкільні свята, посиденьки, презентації (окремо

для учнів та батьків), дні міста, села, організація гуртків [3; 4; 8; 10; 11; 12].

Варто зауважити, що ці форми роботи породжують низку видів діяльності учнів:

- організацію спільних переглядів колекцій, виставок, презентацій з придумуванням експозицій;
- організацію сюжетно-рольових ігор з розподілом ролей – “екскурсовод”, “відвідувач”, “реставратор”, “художник”, “скульптор”;
- складанню розповідей про колекції (спочатку як інтерв’ю учня з цікавими для нього питаннями про колекції, потім – як самостійний опис колекції);
- організацію тематичних виставок дитячих малюнків з нагоди різних свят та ювілеїв;
- сприянню участі у відкритті пам’ятників листування з навчальними закладами;
- проведенню конкурсів на кращий твір за матеріалами шкільного музею.

Отже, як бачимо, ці активні форми роботи є педагогічно-доцільними і охоплюють весь освітній процес, оскільки сприяють патріотичному вихованню, визначаючи стиль взаємодії, самостійний пошук істини, ініціативність, творчість. Однак, ми погоджуємося з думкою науковців, що інноваційні форми діяльності у музейній педагогіці використовуються на сьогоднішній день недостатньо, педагоги не обізнані із діяльністю дитячих музеїв світу та розробленими музейно-освітніми програмами для дітей, які можна використовувати в освітньому процесі початкової школи [3; 4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська І. Використання музейно-освітніх технологій у початковій школі / І. Барановська // *Наукові записки. Серія: педагогіка / Тернопіль: видавництво Тернопільського національного педагогічного університету, 2009. – № 4. – С. 128 – 131.*
2. Вайнберг Т. Б. Музейна педагогіка – перспективний напрям у сучасній системі національної освіти / Т. Б. Вайнберг, С. Я. Хавіна // *Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота. – 2014. – № 2 (02). – С. 2 – 7.*
3. Гайда Л. До питання підготовки навчально-методичного посібника “Музеєзнавство у закладах освіти” / Л. Гайда // *Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. Матеріали обласної науково-методичної конференції. – Кіровоград: Видавництво Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, 2008. – С. 118 – 119.*

**ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У СПЕКТРІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

4. Гайда Л.А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі / Л. А. Гайда // *Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21-22 жовтня 2010 р.)*. – Кіровоград: Видавництво Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, 2012. – С. 243 – 249.

5. Державний стандарт початкової загальної освіти // *Початкова школа*. – 2011. – № 7. – С. 4–5, 14–15.

6. Дульська А. А. Формування соціально-культурної компетенції учнів МНВК засобами вивчення скарбів культури і старовини українського народу: методичний посібник / А. Дульська. – Кам'янець – Подільський, 2014. – 68 с.

7. Караманов О. В. Роль навчального середовища в реалізації музейних педагогічних програм і проєктів / О. В. Караманов // *Пост. методика*. – 2013. – № 3. – С. 41 – 44.

8. Личак І. С. Організація музейної справи в навчальному закладі: методичний посібник / І. С. Личак. – Біла Церква, 2013. – 116 с.

9. Любич О. І. Педагогічні засоби реалізації музейної педагогіки у позашкільних навчальних закладах / О. І. Любич // *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. – 2014. – Вип. 18 (1). – С. 424 – 430.

10. Петранієвський В.Л. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. /В.Л. Петранієвський, М.Й. Рутинський. – К., 2008. – 2-ге вид., виправл. – 575 с.

11. Рутинський М. Й. Музеезнавство / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 428 с.

12. Сеньківська Г. Я. Роль шкільних музеїв Тернопільщини у відродженні краєзнавчого руху / Г. Я. Сеньківська // *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Історія та географія"*. – 2013. – Вип. 48. – С. 163 – 168.

13. Товкач О. А. Освітні функції музейної педагогіки у навчально-виховному процесі школи / О. А.Товкач, О. В. Товкач // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua/>

14. У Тернополі створюють перший в області шкільний музей вишиванки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zz.te.ua/uternopoli-stvoryat-pershyj-v-oblasti-shkilnyj-muzej-vyshivanky/>

15. Шевченко Г. Музей у дошкільному навчальному закладі / Г. Шевченко // *Вихователь-*

методист дошкільного закладу. – 2009. – № 4. – С. 17.

REFERENCES

1. Baranovska, I. (2009). *Vykorystannia muzeino-osvitnikh tekhnolohii u pochatkovii shkoli* [The use of educational technology museum in elementary school]. Scientific messages. Series: pedagogics. Ternopil: Ternopil National Pedagogical University Publ., no.4, pp. 128 – 131.[in Ukrainian].

2. Vainberh, T. B. & Khavina, S.Ya. (2014). *Muzeinapedahohika – perspektyvnyinapriam u suchasniisysteminatsionalnoiosvity* [Museum education – a promising trend in modern system of national education]. Study Ukrainian and literature. Extracurricular work Vol. 2 (02), pp. 2 – 7. [inUkrainian].

3. Haida, L. (2008). *Dopytanniapidhotovky navchalno-metodychnoho posibnyka "Muzeieznavstvo u zakladakhosvity"* [Prior to the preparation of a manual "Museology in educational institutions"]. *Materials of regional scientifically methodical conference. "Ukrainian museum at educational establishment: history and contemporaneity"*. (pp.118–119). Kirovohrad: Kirovohrad regional institute of pedagogical formation of the name of Vasyl Suhomlinskyi Publ. [in Ukrainian].

4. Haida, L.A. (2012). *Muzeina pedahohika: poshuk optymalnoi modeli* [Museum pedagogics: search of optimalmodel]. *Materials of regional scientifically methodical conference. "Ukrainian museum at educational es tablishment: history and contemporaneity"*. (pp.243–249). Kirovohrad: Kirovohrad regional institute of pedagogical formation of the name of Vasyl Suhomlinskyi Publ. [inUkrainian].

5. *Derzhavnyi standart pochatkovo izahalno iosvity* (2011). [State standard of primary general education]. Initial school, no. 7, pp. 4–5, 14–15.[in Ukrainian].

6. Dul'ska, A. A. (2014). *Formuvannia sotsialno-kulturnoi kompetentsii uchniv MNVK zasobamy vuvchennia skarbiv kultury i starovyny ukrainskoho narodu* [Forming of socio cultural competence of students MNVK of by facilities of study of treasures of culture and antiquity of the Ukrainian people]. Kamianets - Podolsk, p. 68.[in Ukrainian].

7. Karamanov, O. V. (2013). *Rol navchalnoho sere dovyyshcha v realizatsii muzeinykh pedahohichnykh prohram i proektiv* [A role of educational environment is in realization of themuseum pedagogical programs and projects]. Post.methodolog, no. 3, pp. 41 – 44. [in Ukrainian].

8. Lychak, I. S. (2013). *Orhanizatsiia muzeinoi spravy v navchalnomu zakladi* [Organization of

museum business is in educational establishment]. White Church, p. 116. [in Ukrainian].

9. Liubych, O. I. (2014). *Pedahohichni zasoby realizatsii muzeinoi pedahohiky u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh* [Pedagogical facilities of realization of museum pedagogics are in out-of-school educational establishments]. *Teoretyko-methodical problems of education of children and student's young people*, vol. 18 (1), pp. 424 – 430. [in Ukrainian].

10. Petranivskiy, V.L. & Rutynskiy, M.I. (2008). *Turystychnе kraieznavstvo* [Tourist study of a particular region]. Kyiv, p.575. [in Ukrainian].

11. Rutynskiy, M. Y. & Stetsiuk, O. V. (2008). *Muzeieznavstvo* [Muzeeznavstvo]. Kyiv: Knowledge, p. 428. [in Ukrainian].

12. Senkivska, H. Ya. (2013). *Rol shkilnykh muzeiv Ternopilshchyny u vidrodzhenni kraieznavchoho rukhu* [A role of school museums of Ternopilshchyni in the revival of regional motion]. Collection of scientific works of the Kharkiv National

Pedagogical University name after of H. S. Skovoroda "History and geography" Publ., vol. 48, pp. 163 – 168. [in Ukrainian].

13. Tovkach, O. A. & Tovkach, O. V. *Osvitni funktsii muzeinoi pedahohiky u navchalno-vykhovnomu protsesi shkoly* [Educational functions of museum pedagogic sin to educational-educate process of school] [Electronic resource]. Available at: <http://www.psyh.kiev.ua/>. (accessed 14.06.2017) [in Ukrainian].

14. *U Ternopoli stvoriat pershyi v oblastishkilnyi muzei vyshyvanky* [In Ternopil will create the first in an area school museum of embroidery]. [Electronic resource]. Available at: <http://zz.te.ua/uternopoli-stvoryat-pershyj-v-oblasti-shkilnyj-muzej-vyshyvanky/>. (accessed 14.06.2017) [in Ukrainian].

15. Shevchenko, H. (2009). *Muzei u doshkilnomu navchalnomu zakladi* [A museum is in preschool educational establishment]. *Educator-methodist of preschool establishment*, no.4, p. 17. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.06.2017

"...Немає

*Мудріших, ніж народ, учителів;
У нього кожне слово – це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина".*

*Максим Рильський
поет, перекладач, академік*

"... учитель – основоположна сила соціального відтворення – культурного, економічного, політичного. Без нього унеможливаються соціальний поступ, будь-які досягнення держави і народу. Він є безпосередньою продуктивною силою.

*Іван Зязюн
доктор філософських наук, професор, академік
НАТН України*

"Якщо ти став педагогом, зроби все від тебе залежне, щоб педагогіка, як філософське явище, наука і мистецтво, полюбила тебе, бо саме в цій гармонії народжується свята істина, яка забезпечить нові ідеї, реальні напрями формування особистості, здатної протягом всього свідомого життя оберігати морально-етичні засади в суспільно-економічному і духовному житті нашої держави".

*Олександр Шпак
доктор педагогічних наук, професор
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ*

